Onderwijs aan tweedejaars nieuwkomers in swv IJssel Berkel

Handreiking bij de kwaliteitskaarten

Inhoud

1 Zo gebruik je dit document 2
2 Voorbereiden op de terugkeer 2
3 Beginsituatie en plaatsing 2
3.1 Beginsituatie bepalen 2
3.2 Plaatsing in de groep 2
4 Plan maken, uitvoeren en bijstellen 3
5 Werken met de kwaliteitskaarten 3
5.1 Welke kaarten zijn er? 3
5.2 Zo is een kaart opgebouwd 3
5.3 Wat niet op een kaart staat 4
5.4 Zo leert een nieuwkomer een nieuwe taal 5
6 Woordenschat, taalsteun en versterkt aanbod 6
6.1 Woordenschat uitbreiden 6
6.2 Taalsteun geven en aanbod versterken 6
Bronnen en colofon 7

Herzien: oktober 2026

1. Zo gebruik je dit document

Dit document hoort bij de kwaliteitskaarten voor tweedejaars nieuwkomers: Technisch lezen, Lezen met begrip, Rekenen en Spelling. Je leest hier wat je regelt voordat de nieuwkomer terugkomt, hoe je een plan maakt en hoe je taalsteun geeft. In de dagelijkse praktijk werk je daarna met de kaarten en de stroomschema's.

Stap	Wat doe je?	Hoofdstuk
Voorbereiden	Kennis opdoen, schoolbeleid maken, de kennismaking plannen.	2
Beginsituatie en plaatsing	Informatie verzamelen en de leerling een goede plek in de groep geven.	3
Plan maken en uitvoeren	Doelen stellen, uitvoeren, monitoren en bijstellen.	4
Werken met de kaarten	Een optie kiezen en de acties uitvoeren.	5
Taalsteun en woordenschat	Het aanbod versterken bij elke les.	6

2. Voorbereiding op de school van aanmelding

Na 20 weken TSK informeert de Kwaliteit Coördinator (KC-er) de school over de ontwikkeling van de leerling. Gebruik de tijd tot de terugkeer om je voor te bereiden.

- **Zorg voor kennis** over het leren van een nieuwe taal, culturele verschillen en overeenkomsten, ouderbetrokkenheid en sociaal-emotionele ontwikkeling. Zie 'Onderwijs aan eerstejaars nieuwkomers in swv IJssel Berkel' (website swv IJssel Berkel), Ruimte voor nieuwe talenten en Sterke Start van LOWAN.
- **Maak schoolbeleid** voor de opvang en ondersteuning van leerling en ouders: welkom heten, vieringen, de inzet van de thuistaal en maatjes voor leerling en ouders. Sommige scholen of gemeenten kunnen sleutelpersonen of brugfunctionarissen inzetten.
- **Plan de kennismaking.** Laat de leerling een paar keer meedraaien in de nieuwe groep, met laagdrempelige activiteiten.
- **Inschrijving.** Ouders schrijven hun kind in. Vul samen de informatie uit de taalschakelklas aan en bespreek wederzijdse verwachtingen.

3. Beginsituatie en plaatsing

3.1 Beginsituatie bepalen

De beginsituatie is het vertrekpunt voor het plan. Je haalt informatie uit:

- **Warme overdracht van de taalschakelklas:** onderwijsbehoeften, behaald niveau en leertempo.
- **Gesprek met ouders:** de (culturele) achtergrond van het gezin, wederzijdse verwachtingen en hoe ouders hun kind ondersteunen.
- **Toetsen van de school,** als je de beginsituatie wilt aanscherpen: methodetoetsen of methodeonafhankelijke toetsen.

Zie ook Doorstroom naar een volgende school van LOWAN.

3.2 Plaatsing in de groep

- De KC-er informeert jou en het team over de leerling.
- Verdiep je in de cultuur van de leerling.
- Plaats de leerling tussen leeftijdsgenoten en benut de kennis van collega's uit andere groepen.

- Investeer in een goede relatie met jou en met medeleerlingen. Dat is essentieel voor de taalontwikkeling.
- Wijs een maatje aan en wissel regelmatig. Een maatje met dezelfde thuistaal kan vertalen. Maak samen afspraken over wanneer de thuistaal gesproken mag worden.
- Vraag hulp van bovenbouwleerlingen, stagiaires of hulpouders. Houd het bij weinig vaste personen en laat iedereen aan dezelfde doelen werken.
- Werk aan de hiaten in de basisvaardigheden en de mondelinge taal, en geef steeds taalsteun.
- Leg materialen of opdrachten klaar voor zelfstandig werken op losse momenten. Plan die momenten in de dag- of weektaak.

4. Plan maken, uitvoeren en bijstellen

Werk vanuit doelen die passen bij het niveau van de nieuwkomer. Iedereen die met de leerling werkt, zoals een onderwijsassistent of stagiaire, werkt aan dezelfde doelen, bijvoorbeeld door lessen voor te bereiden (pre-teaching) of te herhalen.

Maak een plan met doelen

- Vertrek vanuit de gegevens van de taalschakelklas: (toets)resultaten, niveaus, onderwijsbehoeften, tips en adviezen.
- Check welke doelen van de LOWAN-leerlijnen de leerling heeft doorlopen en welke nog niet. Kies de doelen waaraan je wilt werken.
- **Doelen die niet meer in de groep aan bod komen,** plan je apart, bijvoorbeeld met een methodeles van een lagere groep of een eigen activiteit.
- **Doelen die wel in de groep aan bod komen:** de leerling doet mee en jij versterkt het aanbod.
- Houd rekening met de onderwijsbehoeften van de nieuwkomer.
- Kijk steeds welke taalsteun nodig is: in de pre-teaching, in de groep en bij herhaling (zie 6.2).

Uitvoeren

- **Maak een dag- of weektaak,** met daarin ook de extra ondersteuningsmomenten door onderwijsassistent of stagiaire.
- **Gebruik de kwaliteitskaarten** voor het plan en de uitvoering.
- **Zorg voor contact.** Taal leer je met en van anderen. Help de nieuwkomer contact te leggen en te houden met jou en medeleerlingen. Elk moment is een taalleermoment.

Monitoren en bijstellen

- **Werk cyclisch:** kleine doelen, regelmatig observeren en toetsen, doelen bijstellen. Maak (oudere) leerlingen eigenaar van hun leerproces door ze te betrekken bij hun doelen.
- **Stel hoge verwachtingen.** Een oudere nieuwkomer moet zich versneld ontwikkelen om aan te sluiten bij leeftijdsgenoten. Richt je op de basisvaardigheden: technisch lezen, spelling, rekenen en begrijpend lezen. Die bepalen ook de passende plek in het voortgezet onderwijs.
- **Denk tijdig aan het vervolgonderwijs.** Start de leerling in groep 7? Leg dan vroeg contact met de vervolgschool. Zie LOWAN-VO voor de doelen bij doorstroom.

5. Werken met de kwaliteitskaarten

De kaarten helpen je doelen te vertalen naar een onderwijsaanbod. De doelen uit je plan zijn leidend. Het streven: de nieuwkomer sluit zo snel mogelijk aan bij de lesstof van de groep. Bij elke kaart hoort een stroomschema dat in één oogopslag laat zien welke stappen je zet.

5.1 Welke kaarten zijn er?

Kaart	Waar gaat het om?
Technisch lezen, Rekenen, Spelling	Vakken met een vaste opbouw in moeilijkheid. De leerling beheerst eerst het ene niveau en gaat dan verder: eerst mkm-woorden, dan mkmm-woorden; eerst de tafels, dan breuken. Werk eerst de hiaten weg en versnel waar het kan.
Lezen met begrip	Ook hier kunnen hiaten zijn, bijvoorbeeld in leesstrategieën als samenvatten of verwijswoorden. De belangrijkste doelen zijn echter kennisontwikkeling en leesplezier: teksten begrijpen, gebruiken en erop reflecteren (Lezen in het PO). Gebruik de kaart bij elke tekst, ook bij zaakvakken.

Woordenschat bij lezen met begrip. Voor begrip zijn vlot en correct lezen en een Nederlandse woordenschat nodig. Let op: de kennis kan wel aanwezig zijn in de thuistaal. Is de woordenschat te klein, versterk dan het aanbod. Pre-teach woordclusters (bijvoorbeeld met Met woorden in de weer), zet de thuistaal in, bespreek de tekst vooraf, schematiseer en teken. Herhaal de woorden vaak.

5.2 Zo is een kaart opgebouwd

Kolom	Wat staat erin?
Opties	Kies op basis van de beginsituatie: optie 1 (leeftijdsadequaat niveau) of optie 2 (niet op leeftijdsadequaat niveau). Lezen met begrip heeft drie opties: 1a, 1b en 2.
Actie	De aanbevolen aanpak.
Achtergrondinformatie	Literatuur, websites en didactiek.
Materialen	Suggesties. Vul aan met wat op jullie school goed werkt.

Onderaan elke kaart staan aandachtspunten, zoals toetsing en zorgen over de ontwikkeling. Ook als de nieuwkomer aansluit bij de doelen van de groep, blijft taalsteun nodig (zie 6.2).

5.3 Wat niet op een kaart staat

Voor woordenschat, mondelinge taalvaardigheid, grammatica en schrijven zijn geen kaarten. Dit is de aanpak:

Domein	Aanpak
Woordenschat	Bied woorden thematisch aan, gekoppeld aan de reguliere lesstof, en geef taalsteun. Zo komen woorden vaak terug en beklijven ze (zie 6.1).
Mondelinge taalvaardigheid	De nieuwkomer oefent dit voortdurend. Geef taalaanbod en lok uit tot spreken, met jou en met medeleerlingen.
Grammatica	Bepaal de beginsituatie en de hiaten. Geef extra instructie en verwerking op de hiaten, tot de leerling kan aansluiten.
Schrijven	De leerling doet mee met de reguliere stof, op eigen niveau en met extra uitleg waar nodig. Regelmatig oefenen maakt vaardiger.

Waarom is de beginsituatie hier lastig?
Bij woordenschat en mondelinge taal zie je moeilijk wat een leerling al kan. Veel kennis zit 'onder water', in de thuistaal. Kent een leerling het Nederlandse woord 'demonstratie' niet, maar het begrip wel in de thuistaal? Dan ontbreekt alleen het Nederlandse label, niet de kennis.

Het ijsbergmodel van Cummins laat dit zien. Boven water staan de woorden (labels) in de talen die iemand spreekt: hond, dog, perro. Onder water ligt het gedeelde begrip (concept): een zoogdier met vier poten dat blaft.

Hoeveel kennis een leerling meebrengt, verschilt sterk. Dat hangt af van onderwijservaring in het land van herkomst, de thuisomgeving, leeftijd, motivatie en persoonlijke interesses.

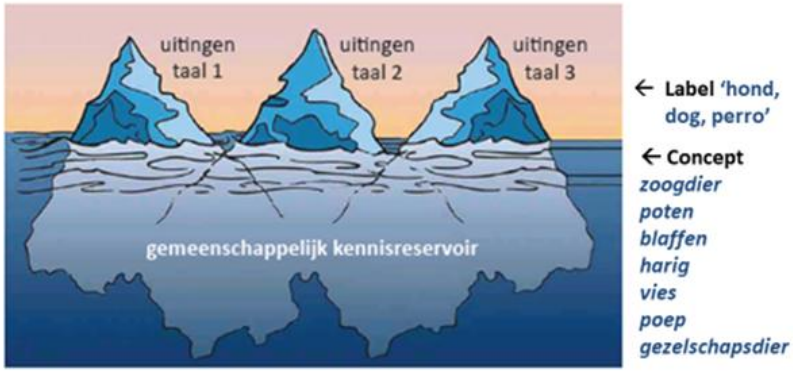

Het IJsbergmodel van Jim Cummins

Zet de thuistaal in

- Vertaal instructie of teksten, of laat ze vertalen (bijvoorbeeld met Google Translate).
- Activeer voorkennis, zodat nieuwe kennis makkelijker aanhaakt.
- Laat leerlingen met dezelfde thuistaal samen over het onderwerp praten.
- Koppel nieuwe Nederlandse woorden aan wat de leerling al weet.

Is de kennis ook in de thuistaal nieuw? Dan leer je die aan via het Nederlands, net als bij andere leerlingen. De thuistaal kan daarbij nog steeds helpen.

Doelen stellen voor mondelinge taal en woordenschat

Stel dezelfde doelen als voor andere leerlingen, maar stem ze af op niveau, onderwijsbehoeften, interesse en voorkennis. De moeilijkheid zit vaak in het onderwerp en de hulpmiddelen. Navertellen over de voetbalwedstrijd van gisteren is makkelijker dan over de verkiezingen in Nederland. Navertellen met plaatjes is makkelijker dan zonder.

Werkvormen om interactie uit te lokken: Taaldenkgesprekken en de Taalrondes.

5.4 Zo leert een nieuwkomer een nieuwe taal

Elk moment is een taalleermoment. Een nieuwe taal leer je door intensief NT2-aanbod, door taalsteun, door lezen en in elk contact met anderen. Vier uitgangspunten:

- **Taal leren duurt minstens vijf jaar** (meerjarenmodel, Ruimte voor nieuwe talenten). In die jaren verschuift het accent: van dagelijkse algemene taal (DAT) naar cognitief academische taal (CAT), van NT2-aanbod naar leren met leeftijdsgenoten, en van veel naar minder taalsteun. Taalsteun en extra NT2-ondersteuning blijven al die jaren nodig.
- **Taal leer je in interactie,** met drie taalgroeimiddelen: taalaanbod, taalruimte en taalfeedback. Creëer samenwerkingsmomenten met leeftijdsgenoten en help de nieuwkomer contacten te leggen en te houden.
- **Begrijpen gaat vóór zelf gebruiken.** Een leerling wijst eerst de supermarkt aan op een plaatje (passief) en zegt pas later zelf 'dit is een supermarkt' (actief).
- **Mondeling gaat vóór schriftelijk:** luisteren vóór spreken, lezen vóór schrijven.

De drie taalgroeimiddelen. Bron: Verhallen & Walst (2011)

De onderwijsbehoeften van nieuwkomers zijn vaak vormen van taalsteun. Wie aan de onderwijsbehoeften voldoet, bijvoorbeeld met visuele ondersteuning, geeft vaak al taalsteun.

6. Woordenschat, taalsteun en versterkt aanbod

De Nederlandse woordenschat blijft voor nieuwkomers vaak een struikelblok. Leer de leerling daarom ook zelf met onbekende woorden om te gaan: verder lezen, terug lezen, een woordenboek of vertaalapp gebruiken, iets opzoeken of hulp vragen. Zo krijgt de leerling gereedschap voor later.

6.1 Woordenschat uitbreiden

Woordenschat groeit op twee manieren: vanzelf, door interactie, taalsteun en lezen (incidenteel), en gepland, door een gestructureerd aanbod (intentioneel). Investeer in leesplezier: lezen werkt als een vliegwiel voor de woordenschat.

Kies de woorden

- Kies nuttige woorden die vaak voorkomen en aansluiten bij de les. Grijp kansen: komt er tijdens het thema 'het menselijk lichaam' een leerling op krukken binnen, bied dan 'fractuur', 'pech hebben' en 'geluk hebben' aan.
- Bepaal of je een woord kunt **labelen** (het begrip bestaat al in de thuistaal) of dat het meer uitleg nodig heeft. Labelen gaat snel, maar vraagt herhaling. De thuistaal helpt.
- Werk thematisch en varieer: zelfstandige naamwoorden, werkwoorden, functiewoorden, spreekwoorden en gezegden.
- Bied basiswoorden (DAT) en schooltaalwoorden (CAT) aan die bij de lesstof passen.
- Bied woorden in clusters aan: leer je 'actie', leer dan ook 'reactie'.

Voorbeeld van een les

Moment	Wat doe je?
Vóór de les (pre-teaching)	Bied de woorden aan in een betekenisvolle context, bijvoorbeeld een filmpje of tekst. Werk daarna met woordclusters,
Tijdens de les	Herhaal kort de betekenis, laat een afbeelding zien, teken of schematiseer, en onderstreep de woorden.
Na de les	Laat de nieuwkomer met een medeleerling een betekenisvolle opdracht doen waarin de woorden terugkomen.

Herhaal steeds: een woord moet 7 tot 9 keer terugkomen voordat de leerling het begrijpt. Bruikbare didactiek en methoden zijn Met woorden in de weer (Verhallen en Van der Nulft), Logo3000, Logogroep3 en LogoSchooltaal (Rezulto).

6.2 Taalsteun geven en aanbod versterken

Taalsteun helpt de nieuwkomer sneller en beter te begrijpen. Je geeft het bij elke uitleg en elke les, met of zonder kwaliteitskaart. Het liefst wordt het een tweede natuur; andere leerlingen hebben er ook baat bij.

Taalsteun op elk moment

- mimiek en gebaren;
- woorden of zinnen benadrukken;
- aanwijzen;
- afbeeldingen, concrete voorwerpen, filmpjes of tekeningen;
- de thuistaal, via een maatje of vertaalapp.

Aanbod versterken

Voor de meeste nieuwkomers is taalsteun tijdens de les niet genoeg. Versterk het aanbod met extra momenten: pre-teaching vóór de les, taalsteun tijdens de les en herhaling na de les. Hoeveel nodig

is, hangt af van de voorkennis en het taalniveau, ook in de thuistaal. Doe dit bij alle vakken waarin taalbegrip nodig is, zoals wereldoriëntatie, begrijpend lezen en rekenen.

- Visualiseer en concretiseer met materialen, picto's, afbeeldingen en filmpjes.
- Bespreek woorden en praat over de tekst. Leg al modellend verbanden.
- Teken bij een tekst of gesprek.
- Zet de thuistaal in: laat de tekst vertalen, of vraag leerlingen, ouders of vrijwilligers met dezelfde thuistaal om iets kort uit te leggen.

Voorbeeld: tekenen bij een tekst

Bij een Nieuwsbegriptekst over een verdwaalde potvis leest de leerkracht alinea voor alinea. Ze tekent op groot papier wat ze leest en zegt hardop hoe ze denkt: 'De vis is een zoogdier, die is verdwaald en aangespoeld op een Waddeneiland.' Na de instructie hangt het papier als spiekpapier in de klas bij het beantwoorden van de vragen.

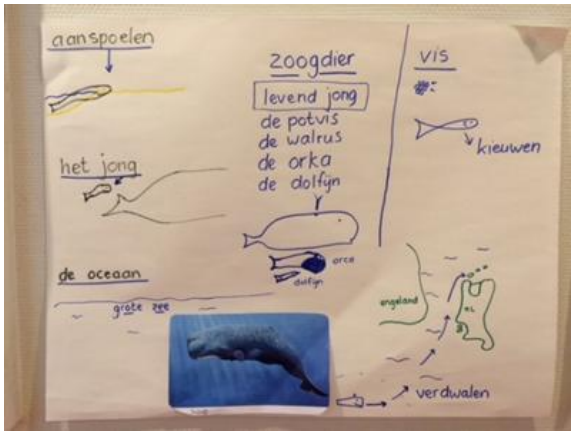

Voorbeeld: Marianne Egberts-Vos

Meer lezen en kijken

- Kwaliteitskaart Taalsteun, Anne van Buul (Hogeschool de Kempel): interactieve en geplande taalsteun.
- Teken je les, Rachel Levi: tekenen om het leerproces te ondersteunen.
- Back to basics: filmpje waarin een gesproken tekst stap voor stap wordt getekend.
- Ruimte voor nieuwe talenten, PO-Raad: concrete tips per vak.

Bronnen en colofon

- Cummins, J. & Swain, M. (1986). *Bilingualism in education: aspects of theory, research and practice.* Longman, Londen.
- Lptn. & G.J. Kootstra (2017). *Ruimte voor nieuwe talenten.* PO-Raad.
- Uitgeverij Rezulto.
- Verhallen, M. & Walst, R. (2011). *Taalontwikkeling op school.* Coutinho.

Ontwikkeld in opdracht van swv IJssel Berkel